

Nr 134

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående en tidsplan för de beslutade skolreformernas genomförande.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 392) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 462), har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att Kungl. Maj:t för riksdagen snarast måtte framlägga en tidsplan för genomförandet av fattade beslut på skolväsendets område.

Beträffande motiveringen för yrkandet får utskottet hänvisa till motionen I: 392.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från *skolöverstyrelsen*, som erinrat om att ämbetsverket i sina förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1967/68 samt i sin långtidsbedömning för budgetåren 1968/69—1971/72 redovisat sammanställningen av prognosmaterial och andra uppgifter, som fordras för att bedöma utvecklingen av skolväsendet i samband med de beslutade skolreformernas genomförande.

Vidare anför *överstyrelsen* följande.

De av riksdagen beslutade reformerna beräknas i organisatoriskt avseende vara i huvudsak genomförda under 1970-talets första år. Antalet ungdomar, som utgör ramen för skolväsendets kvantitativa utveckling under denna period, är känt. Olika riksdagsbeslut anger hur stor del av de aktuella årskullarna, som beräknas bli mottagna i de olika skolorna. Mot denna bakgrund kan erforderligt antal lärare, lokaler och undervisningsmateriel beräknas.

Skolväsendets utveckling beror emellertid inte enbart på olika beslut om reformer och antalet personer i skolåldrarna. Som en betydelsefull faktor tillkommer bland annat befolkningsförändringarna inom landet.

Den obligatoriska skolans utbyggnad till att omfatta nio år i stället för sju medför ökade krav på lärare och lokaler även vid en oförändrad befolkningssituation. Därtill kommer emellertid att födelsetalen förändras och — vilket är av speciell betydelse — den starka inrikes omflyttningen, vilken ofta medför ett ökat antal klasser i inflyttningkommuner utan att motsvarande reduktion kan ske i avflyttningkommunerna. På det gymnasiala stadiet ökar andelen av en årskull som önskar dylik utbildning.

Tack vare en utomordentligt omfattande utbyggnad under de senaste tio åren — sålunda har antalet gymnasieorter ökat från 93 till 125 samtidigt som yrkesskolväsendet tredubblats — har antalet elevplatser kunnat ökas i samma takt som efterfrågan på utbildning.

I sin bedömning av de resurser, som fordras för att de aktuella skolreformerna skall kunna genomföras planenligt, har överstyrelsen vägt in effekten av möjliga rationaliseringsåtgärder.

Överstyrelsen kan för sin del inte tillråda att de beslutade tidsplanerna ändras. Vad grundskolan beträffar har endast fem procent av landets kommuner ännu inte infört den nya skolformen. Att förlänga genomförandeperioden genom att uppskjuta övergången för dessa kommuner, skulle medföra så stora olägenheter — inte minst med hänsyn till den omfattande inrikes befolkningsomflyttningen — att denna åtgärd inte bör komma i fråga, i synnerhet som resursbesparingen skulle bli obetydlig. Större effekt skulle ernås, om samtliga kommuner, som redan har infört grundskolan på låg- och mellanstadiet, inte tilläts fortsätta genomförandet på högstadiet. Överstyrelsen finner emellertid ett så allvarligt ingrepp i kommunernas skolorganisation med bibehållande av den gamla realskolan som följd helt otänkbart.

Det nya gymnasiet införs enligt riksdagsbeslutet samtidigt över hela landet med början innevarande läsår. Den slutgiltiga organisationen i de enskilda kommunerna — främst den definitiva fördelningen på skolenheter — kommer i en del fall att kunna genomföras först sedan vissa byggnadsföretag slutförts. Lokalfrågan löses under övergångstiden genom anordningar av tillfällig karaktär. Det är emellertid med hänsyn till arbetsförhållandena för såväl elever som lärare angeläget att denna övergångstid i förekommande fall görs så kort som möjligt. Byggnads- och lärarbehovet för gymnasiet skulle dessutom även utan de beslutade reformerna ha varit betydande till följd av den snabba utbyggnad av gymnasieorganisationen som ägt rum sedan slutet av 1950-talet.

Att nu ändra på de beslutade tidsplanerna skulle sålunda enligt överstyrelsens bedömning få mycket olyckliga verkningar. Överstyrelsen räknar således med att erforderliga resurser för planernas fullföljande kommer att ställas till förfogande i enlighet med de beräkningar, som överstyrelsen redovisat i bl. a. bilagda handlingar.

Skolöverstyrelsen har även överlämnat en promemoria rörande tidsplan m. m. för genomförandet av fattade beslut på skolväsendets område, vilken promemoria fogats som *Bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet. Av det omfattande material som redovisats av skolöverstyrelsen i anslutning till remissyttrandet över förevarande motioner samt av vad utskottet inhämtat i övrigt i anledning av motionerna framgår bl. a. att detaljerade och, enligt vederbörande myndigheter, realistiska tidsplaner och arbetsprogram föreligger avseende genomförandet av fattade beslut på skolväsendets område. Ett förverkligande i enlighet härmed kommer, såvitt utskottet kan finna, att ställa stora krav av såväl statsfinansiell som samhällsekonomisk natur. Härtill kommer svårigheter i fråga om lärarpersonal.

Beträffande sistnämnda fråga har utskottet inhämtat att tillgången på lärare bedömts något bättre i år jämfört med närmast föregående år samt att lärarsituationen icke synes komma att förvärras under de kommande åren.

I fråga om byggnadsarbeten inom skolväsendet har skolöverstyrelsen i ovannämnda förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1967/68 dels föreslagit konkreta åtgärder i rationaliseringssyfte, dels förordat att beslut skall fattas vid 1967 års riksdag rörande investeringsramar för såväl budgetåret 1967/68 som budgetåren 1968/69 och 1969/70. Härvid har ämbetsverket beträffande grundskolan redovisat detaljerade planer rörande vilka byggnadsföretag som bör tillkomma ifrågavarande budgetår. Överstyrelsen har i anslutning härtill understrukit att de föreslagna ramarna utgör ett absolut minimibehov samt att byggnadsföretagen i styrelsens beräkningar skjutits så långt fram i tiden som det med hänsyn till länskolnämndernas karakteristik av dem och överstyrelsens kännedom i övrigt har bedömts möjligt.

Utskottet har mot bakgrunden av vad sålunda anförts funnit sig kunna förutsätta att Kungl. Maj:t vid sina förslag till riksdagen för budgetåret 1967/68 kommer att redovisa de åtgärder som bör vidtagas i anledning av skolöverstyrelsens framlagda förslag rörande bl. a. förverkligandet av beslutade skolreformer.

Med hänsyn härtill har utskottet, som delar den av överstyrelsen framförda uppfattningen att en ändring av beslutade tidsplaner i fråga om skolreformerna skulle få mycket olyckliga verkningar, ansett att förevärande motioner I: 392 och II: 462 icke bör föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer,

att motionerna I: 392 och II: 462 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 november 1966

På statsutskottets vägnar:

EMIL NÄSSTRÖM

Närvarande: se under utlåtandet nr 135.

Reservationer

- 1) av herr *Wallmark*
- 2) av herr *Nordstrandh.*

PM

**av skolöverstyrelsen rörande tidsplan m. m. för att genomföra fattade beslut
på skolväsendets område**

Vid en redogörelse för tidsplaneringen av skolväsendets utbyggnad är det enligt skolöverstyrelsen lämpligt att utgå från ramen för skolväsendets kvantitativa omfattning dvs. ungdomskullarnas storlek under aktuella år. I tabell 1 redovisas ungdomskullarnas storlek för vissa åldersgrupper avseende åren 1960—1980. För året 1960 utgör det faktiska siffror under det att värdena för övriga år är beräknade enligt statistiska centralbyråns medelalternativ för befolkningsprognoser.

Tab. 1. Årskullarnas storlek 1960—1980. 1 000-tal personer SCB:s medelalternativ.

Ålders- grupp	1960 kum		1965 kum		1970 kum		1975 kum		1980 kum	
7—9	324,3		316,6		320,1		381,3		409,0	
10—12	355,4		318,4		310,1		351,4		396,4	
13—15	355,8	1 035,5	329,5	964,5	319,5	949,7	312,3	1 045,0	374,4	1 179,8
16—18	366,1	1 401,6	370,2	1 334,7	322,7	1 272,4	316,9	1 361,9	338,5	1 518,3
19—21	293,9	1 695,5	395,6	1 730,3	346,5	1 618,9	324,1	1 686,0	316,7	1 835,0

Enligt beslut av 1962 års riksdag skulle grundskolan läsåret 1965/66 vara införd i årskurserna 1—5 i så många kommuner, att det sammanlagda invånarantalet motsvarar 87,5 procent av rikets befolkning. Motsvarande procenttal skulle vara 95,0 för läsåret 1966/67, 97,5 för läsåret 1967/68 och 100 procent för läsåret 1968/69.

Planeringen för landets indelning i högstadieområden blev stabiliserad i och med att Kungl. Maj:t våren 1964 slutförde utfärdandet av förteckningar över elevområden för grundskolans högstadier.

Ett förverkligande av de önskemål som 1964 redovisats från kommunerna och länsskolnämnderna skulle inneburi att grundskola läsåret 1965/66 skulle omfattat 98 procent av rikets folkmängd. Läsåret 1966/67 skulle motsvarande procenttal utgöra 99,4. En övergång till grundskola i en takt som motsvarar kommunernas egna önskemål är således icke möjlig med hänsyn till den knappa tillgången på lärare och lokaler.

En av skolöverstyrelsen uppgjord tidsplan, vilken anslöt sig till 1962 års riksdagsbeslut, har till huvudsaklig del fastställts av Kungl. Maj:t.

Tabell 2. Procenttal elever som går (beräknas gå) i grundskolans årskurser 5—9 läs-åren 1961/62—1971/72

Läsår/årskurs	5	6	7	8	9
1961/62	51,2	44,8	38,5	25,8	15,7
1962/63	54,6	54,5	46,0	37,1	23,1
1963/64	69,3	57,4	57,5	47,0	35,5
1964/65	79,5	71,6	64,0	57,7	45,4
1965/66	86,5	81,3	74,9	63,1	54,6
1966/67	95,3	87,8	84,6	74,9	61,0
1967/68	97,5	95,5	91,1	84,6	72,8
1968/69	100	97,8	97,5	91,1	82,5
1969/70	100	100	98,7	97,5	89,0
1970/71	100	100	100	98,7	95,4
1971/72	100	100	100	100	98,5

I tabell 3 (nästa sida) presenteras en sammanställning av antalet elever (beräknat fr. o. m. läsåret 1966/67) i grundskolan och folkskolan läsåren 1963/64—1971/72 fördelade på årskurser och stadier.

Andelen elever som undervisas i grundskolans specialklasser, antas vara oförändrad läsåren 1965/66—1970/71 dvs. 4,1 procent för årskurserna 1—3 och 5,1 procent för årskurserna 4—9. Övriga elever går sålunda i vanliga klasser.

För att bl. a. lärar- och lokalbehovet skall kunna prognosticeras måste klassmedeltalen för olika årskurser beräknas. På grundval av tillgängliga statistiska uppgifter har det genomsnittliga antalet elever i grundskolans vanliga klasser beräknats, och av denna statistik framgår att dessa klassers storlek sjunkit.

1957 års skolberedning (SB) angav att klassmedeltalen kunde beräknas bli 20—21 i a-klasser, 26—27 i A-klasser i årskurserna 4—8 samt 22 i årskurs 9.

Förhållandena läsåret 1965/66 visar att klassernas genomsnittliga storlek redan detta läsår nått ned till den av skolberedningen angivna nivån på lågstadiet och högstadiet, medan klassmedeltalet på mellanstadiet var väsentligt lägre än det beräknade. Gjorda undersökningar tyder på att en fortsatt minskning av klassmedeltalen — väsentligt under de av skolberedningen angivna — kunde förväntas om åtgärder ej vidtogs.

Mot denna bakgrund framhöll departementschefen i 1966 års statsverksproposition att det ankommer på skolmyndigheterna att tillse att antalet klassavdelningar begränsas i den utsträckning som under hänsynstagande till olika förhållanden är möjligt.

Skolöverstyrelsen har i anledning härav utfärdat anvisningar angående elevernas fördelning på klasser i grundskolan (ASÖ 1965/66: 38) vari bl. a. framhålls nödvändigheten av att antalet klasser begränsas i den utsträckning det är möjligt och att en anpassning till de av skolberedningen beräknade genomsnittstalen successivt sker.

Överstyrelsens beräkningar av det framtida antalet klasser i grundskolan i 1966 års reviderade långtidsbedömning grundades på den förutsättningen att de vidtagna åtgärderna skulle leda till en sådan förändring av de genomsnittliga klassmedeltalen att dessa inte skulle understiga de av skolberedningen beräknade. Åtgärderna kan endast påverka årskurserna 1, 4 och 7

Tabell 3. Antal elever i grundskolan och folkskolan, samtliga årskurser (klasser), 1963/64—1971/72 (inklusive frivilliga folkskolklasser och motsvarande klasser vid privata skolor)

Åk År	1	2	3	4	5	6	7	8	9	L	M	H	Summa
1963/64	106 582	107 513	104 181	108 174	106 438	106 239	93 141	77 143	46 612	318 276	320 851	216 896	856 023
1964/65	106 494	106 715	106 101	103 456	107 699	106 329	91 853	82 225	56 498	319 310	317 484	230 576	867 370
1965/66	105 205	106 319	106 803	105 591	103 872	107 219	98 609	85 947	66 755	318 327	316 682	251 311	886 320
1966/67	104 731	104 900	105 945	106 335	105 728	103 642	101 581	94 437	70 428	315 576	315 705	266 446	897 727
1967/68	102 377	104 413	104 543	105 491	106 482	105 469	100 010	99 312	81 780	311 333	317 442	281 102	909 877
1968/69	104 319	102 101	104 041	104 104	105 647	106 218	104 091	99 057	90 722	310 461	315 969	293 870	920 300
1969/70	107 139	103 964	101 774	103 595	104 261	105 396	105 788	103 894	94 031	312 877	313 252	303 713	929 842
1970/71	111 337	106 759	103 576	101 357	103 745	104 018	105 483	105 715	101 923	321 672	309 120	313 121	943 913
1971/72	119 477	110 921	106 349	103 133	101 525	103 505	104 111	105 578	105 086	336 747	308 163	314 775	959 685

L = Lågstadiet

M = Mellanstadiet

H = Högstadiet

läsåret 1966/67, därjämte årskurserna 2, 5 och 8 läsåret 1967/68 och samtliga årskurser 1—8 först läsåret 1968/69.

I tabell 4 redovisas klassmedeltalen i grundskolans vanliga klasser i årskurserna 1, 4 och 7 läsåret 1966/67, baserade på länskolnämndernas beslut i juni 1966 om klassanordningar. Därjämte redovisas motsvarande klassmedeltal dels enligt överstyrelsens beräkningar i 1966 års reviderade långtidsbudget dels enligt beräkningar utifrån den förutsättningen att den under läsåren 1962/63—1965/66 påvisade minskningen av antalet elever per klass fortgick (oförändrad trend). Som framgår av tabell 4 förutsätts klassmedeltalen vid prognosperiodens slut (1970/71) uppgå till 21,0 26,5 och 27,0 för respektive årskurser.

Tab. 4. Klassmedeltal i grundskolans vanliga klasser av a- och A-typ.

	Årskurs 1			Årskurs 4			Årskurs 7		
	1965 /66	1966 /67	1970 /71	1965 /66	1966 /67	1970 /71	1965 /66	1966 /67	1970 /71
LB 1967	—	21,08	21,0	—	24,27	26,5	—	27,22	27,0
Rev LB 1966	—	20,5	20,5	—	26,5	26,5	—	26,5	26,5
Oförändr. trend	20,51	20,25	19,89	23,68	23,60	23,25	26,80	26,30	25,5
SB (skolberedningen)	—	20—21	—	—	26—27	—	—	26—27	—

De vidtagna åtgärderna i avsikt att förhindra en fortsatt minskning av antalet elever per klass har sålunda — enligt de preliminära uppgifter som för närvarande finns tillgängliga — inneburit att antalet vanliga klasser i grundskolan kommer att minska jämfört med tidigare beräkningar (oförändrad trend) enligt följande tablå.

	1966/67	1970/71
Lågstadiet	— 169	— 736
Mellanstadiet	— 68	— 1 356
Högstadiet	— 221	— 429
Hela grundskolan	— 458	— 2 521

Totala antalet klasser i grundskolan och folkskolan beräknas sålunda uppgå till:

	1966/67	1970/71	1980/81
Vanliga klasser	38 752	38 915	48 593
Specialklasser	4 174	4 516	5 648
Samtliga klasser	42 926	43 431	54 241

Statliga realskolor, kommunala allmänna och praktiska realskolor, i folkskolan inbyggda realskolor, högre folkskolor och flickskolor, s. k. avvecklingskolor, förutsätts bli avvecklade i takt med grundskolans införande enligt den upprättade tidsplanen. Antalet nybörjaravdelningar i de aktuella kommunernas avvecklingskolor har i de gjorda beräkningarna av antalet elever och klasser förutsatts ej öka jämfört med läsåret 1966/67. Till följd av årskullarnas minskning och — i vissa fall — en reduktion av upptagningsområdena möjliggörs sålunda en viss frekvensökning.

Totala antalet elever i avvecklingsskolorna beräknas bli 6 900 läsåret 1970/71 jämfört med 77 500 läsåret 1965/66. Motsvarande tal för antalet klasser utgör 225 resp. 2 700.

Efterfrågan på gymnasial utbildning har ökat mycket snabbt sedan mitten av 1950-talet. Denna utveckling sammanfaller med en utomordentligt omfattande utbyggnad av såväl gymnasiet som yrkesskolans kvantitativa resurser. Sedan 1963 har därtill fackskolans successiva utbyggnad ytterligare ökat antalet elevplatser i de gymnasiala skolorna.

Under senare år har skolöverstyrelsen till ledning för bl. a. den regionala och lokala skolplaneringen redovisat utredningsmaterial för gymnasiet, fackskolans och yrkesskolans kvantitativa omfattning med beräkningar av bl. a. elevunderlaget under 1960-talet (Skolöverstyrelsen, Byrå P 1, September 1965). En fortlöpande revidering av dessa beräkningar sker.

Målsättningen för det gymnasiala skolväsendets dimensionering har av 1964 års riksdag angetts sålunda: Av 16-åringarna skall ca 30 % beredas plats i gymnasiet och ca 20 % i fackskolan år 1970. För att uppnå denna målsättning krävs emellertid ett större antal elevplatser än som svarar mot dessa procenttal. Under 1960-talet äger stora organisatoriska förändringar rum, främst grundskolans successiva införande. Detta får bl. a. till följd att då eleverna för första gången lämnar årskurs 9 utexamineras även elever från realskolan. Detta innebär att elever från mer än en åldersgrupp samtidigt söker till gymnasiala skolor. För att möjligheten att komma in i dessa skolor inte skall vara mindre och således frekvensen temporärt presas ner i berörda regioner, erfordras ett extra antal platser, som kan beräknas motsvara 1,5 procentenheter. Antalet kvarsittare torde kunna beräknas bli ca 0,5 %. Därtill kommer privata skolor, utgörande ca 1 % av hela rikets 16-åringar. Detta innebär att platser måste erbjudas ett antal elever motsvarande ca 33 % av 16-åringarna för att nettointaget skall motsvara ca 30 %. På liknande sätt erfordras i fackskolan platser för ca 22 % av en årsklass 16-åringar.

I följande tablå redovisas beräknat antal elever i samtliga klasser i kommunalt gymnasium.

	1965/66	1970/71
Gymnasium	95 631	102 180
Övr tekn o ekon utbildning.....	3 049	2 740
Samtliga	98 680	104 920

Sedan elevernas val våren 1966 blivit kända har det visat sig, att fördelningen för vissa linjer inte oväsentligt avviker från det av gymnasieutredningen angivna räkneexemplet. Organisationen på de enskilda orterna blir dock i stor utsträckning anordnad i enlighet med elevernas fria val. Preliminärt beräknas humanistisk-samhällsvetenskaplig tillvalsgrupp få ca 35 % av totalantalet intagna, ekonomisk ca 15 %, naturvetenskaplig ca 29% och teknisk tillvalsgrupp ca 21 %. Enligt GU:s beräkningar skulle motsvarande procentsatser år 1970 vara 26 %, 22 %, 30 % resp. 22 %. I anslutning till dessa procentuppgifter vill skolöverstyrelsen erinra om departementschefens yttrande i prop. 1964: 171, s. 104, där överstyrelsen anmodas genom statistiska och andra undersökningar noggrant följa utvecklingen.

Överstyrelsen har i enlighet med sitt uppdrag till Kungl. Maj:t överlämnat en tidsplan för fackskolans successiva utbyggnad, vilken i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut skall tjäna till huvudsaklig ledning. Fackskola är 1966/67 införd i 50 kommuner.

Enligt planen kommer fackskola att införas i följande antal kommuner resp. år, nämligen 1967/68: 13, 1968/69: 20, 1969/70: 9 och 1970/71: 27.

Överstyrelsen har räknat med en successivt stigande frekvens i de regioner, som inför fackskola. Antalet erforderliga elevplatser svarar mot följande procentandel av antalet 16-åringar i de regioner, som infört fackskola, nämligen:

1965	16,7 %	1968	18,0 %
1966	17,7 %	1969	20,4 %
1967	18,0 %	1970	22,0 %

Frekvensen 1971 har räknats oförändrad jämfört med 1970 i avvaktan på riksdagens beslut i anledning av YB:s förslag.

I efterföljande tablå redovisas det beräknade elevantalet i fackskolan.

	1965/66	1970/71
Samtliga	9 690	40 920

Kvantitativa beräkningar av antalet yrkesskolelever försvåras dels av den förhållandevis stora åldersspridningen bland eleverna, dels av yrkesskolans starkt varierande struktur dels ock av att ändamålsenlig statistik endast finns i vissa avseenden. Överstyrelsen har försökt att beräkna frekvensen i yrkesskolornas nybörjarkurser på det gymnasiala stadiet. Eleverna motsvarade 1963/64 ca 23 % av antalet 16-åringar. Ökningen under 1950-talet syns ha varit i genomsnitt 1 procentenhet per år.

Vid beräkningen av elevantalet har elevernas fördelning inom olika undervisningsområden successivt anpassats till den av YB angivna fördelningen på sätt som framgår av nedanstående tablå.

Den tekniska utbildningen har förutsatts vara avslutad 1971/72, då fackskolan är helt införd i hela riket. Även utbildningen inom den husliga sektorn har reducerats medan vårdutbildningen förutsatts öka mycket snabbt under de närmaste åren, vilket står i överensstämmelse med vad överstyrelsen anförde i sina petita för budgetåret 1966/67.

Eleverna i heltidskurser i primär- och sekundärkommunala yrkesskolor antas få följande fördelning på undervisningsområden.

	1965/66	1970/71
Industri och hantverk	31 400	38 370
Handel och kontor	13 210	13 780
Husligt arbete	9 450	5 590
Vårddyrken	4 070	11 920
Teknisk utbildning	7 370	1 490
Övriga	2 420	3 350
Samtliga	67 920	74 500

För genomförandet av de beslutade skolreformerna är det av största betydelse att — med hänsyn till de stora investeringar, som samhället gör i samband med skolorganisationens fortlöpande utbyggnad — planeringen sker med beaktande av optimala kostnadsbesparingar utan att kvalitetskra-

ven eftersätts. Målsättningen för skolplaneringen är att regionalt och lokalt skapa en organisation av skolväsendet, som med hänsyn till olika relevanta faktorer ger optimala utbildningsmöjligheter till lägsta kostnad.

Se redogörelse för skolöverstyrelsens rationaliseringsverksamhet i den sammanfattande överlämnandeskrivelse, som utgör ingressen till ämbetsverkets förslag till anslagsaskanden för budgetåret 1967/68, utgiven som särskild skrift med titeln »Skolväsendet» (s. 13 ff om organisationsrationalisering).

Beträffande skolbyggnadsverksamheten skall här nämnas att behovet av permanenta grundskolbyggen kartlagts. En preliminär men detaljerad plan för byggnadsverksamheten under budgetåren 1967/68—1971/72 redovisas i efterföljande tablå. Planen är mot bakgrunden av de synpunkter på den statliga och statsunderstödda byggnadsverksamheten, som redovisats av chefen för finansdepartementet i prop. 1966:125, uppgjord utifrån förutsättningen, att varje byggnadsarbete igångsätts först när det ej kan uppskjutas längre utan våda. Byggnadsverksamheten och därmed investeringsramarna utjämnas enligt planen så som framgår av följande sammanställning:

Byggnadsverksamhet, grundskolan, permanenta skollokaler

Budgetår	(66/67)	67/68	68/69	69/70	70/71	71/72
Byggverksamhet tusental m ²	(201)	266	290	290	276	200
Investeringsramar, Mkr.....	(310)	420	410	410	380	275

Skolbyggandet bör enligt skolöverstyrelsen samordnas bättre med bostadsbyggandet, och kommunernas möjlighet att på längre sikt planera följdinvesteringarna bör ökas väsentligt. Därför har överstyrelsen föreslagit att investeringsramar fastställs för tre år framåt, och ej endast för permanenta utan också för provisoriska grundskolbyggen liksom för skolbyggnader för det gymnasiala stadiet. Bl. a. skulle därmed rationella etappbyggen möjliggöras långt mer än nu.

Föreslagna investeringsramar för treårsperioden 1967/68—1969/70, Mkr

Budgetår	(66/67)	67/68	68/69	69/70
Grundskolan				
permanenta byggnader ..	(310)	420	410	410
provisoriska byggnader ..	(80)	80	80	80
Gymnasiala skolor	(180)	245	230	230
Summa	(570)	745	720	720

För att ett industriellt byggande skall kunna tillämpas, bör planering på ännu längre sikt möjliggöras. Överstyrelsen föreslår därför, att redan 1967 års riksdag skall fastställa delinvesteringsramar för budgetåren 1970/71 och 1971/72 om 50 mkr. för vardera budgetåret, att genom mycket tidiga förhandsbesked utnyttjas för kommuner, som anmäler sig kunna bygga industriellt.

De i tabellerna angivna beloppen är beräknade med utgångspunkt i genomförandet av vissa av överstyrelsen angivna rationaliseringsåtgärder och i samband därmed gjorda antaganden. Sålunda skulle vid ett rationellt utnyttjande av skolbyggnadsresurserna enligt beräkningar utförda av skol-

överstyrelsen bl. a. kostnaden per m² nettogolvyta för permanenta skollokal-
ler bli sänkt genom två åtgärder:

a) Basbeloppet 900 kronor i kostnadsläget 1/1 1956 förmodas — efter an-
befalld utredning om relationerna mellan permanenta och provisoriska lo-
kaler — kunna minskas med omkring 5 % till 850 kronor m² fr. o. m. bud-
getåret 1968/69.

b) För närvarande överstiger de beräknade kostnaderna för permanenta
lokaler summan av bidragsunderlaget och kostnaderna för utvändiga led-
ningar och planering med omkring 6 %. Denna överkostnad, som belastar
investeringsramarna, tänks i princip ej bli tillåten från budgetåret 1967/68
och slutgiltigt i praktiken från budgetåret 1968/69.

En översyn av hittills gällande lokalnormer för grundskolan har företa-
gits under våren 1966. Den har inte lett till några mera avsevärda begräns-
ningar av utrymmet för de enskilda lokalerna. Däremot har vissa inte obe-
tydliga vinster kunnat göras, genom att från lokalprogrammen har avförts
vissa lokaler i sin helhet. En tillämpning av de ändrade normerna på det lo-
kalbehov, som är aktuellt för de närmast kommande åren, har beräknats le-
da till en genomsnittlig sänkning av investeringskostnaderna för grundsko-
lan med omkring 4 %, vilket beaktats vid beräkningen av de föreslagna in-
vesteringsramarna.

Om åtgärder för att motverka lärarbristen se »Skolväsendet» s. 21—22.

Med stöd av den senast publicerade lärarstatistiken — läsåret 1963/64 —
har siffrorna i tabellen över lärarätgången (i hela lärartjänster) vid grund-
skolan och folkskolan beräknats under förutsättning att läroplanerna förblir
oförändrade.

Tab. 5. Beräknat antal hela lärartjänster i grundskolan och folkskolan

Lärarkategorier	Läsår		Förändring
	1965/66	1970/71	
Rektorer	1 396	1 433	+ 37
Småskollärare	15 559	14 623	- 936
Folkskollärare	18 557	15 049	- 3 508
Övningslärare	8 303	9 859	+ 1 556
Yrkeslärare	999	1 379	+ 380
Adjunkter	5 963	8 462	+ 2 499
Ämneslärare	3 975	5 641	+ 1 666
Speciallärare (S)	728	1 502	+ 774
Speciallärare (F)	623	1 596	+ 973
S:a hela lärartjänster	56 103	59 544	+ 3 441

För gymnasiet (inklusive privata A-skolor) fackskolan och de s. k. av-
vecklingsskolorna har motsvarande sammanställts i följande tablå med lä-
rartjänsterna uppdelade på vissa ämnesgrupper och beräknade på sätt som
anges i skolöverstyrelsens långtidsbedömning.

	1965/66	1970/71	Förändring
Teoretiska läroämnen	10 774	10 251	- 523
Övningsämnen	1 762	825	- 937
Övriga ämnen ¹	99	212	+ 113
S:a	12 635	11 288	- 1 347

¹ Inklusive praktiska läroämnen

Av övriga lärarkrävande utbildningsområden har riksdagen ännu icke beslutat om yrkesutbildning, lärarutbildning och vuxenutbildning. Den från LB 1967 beräknade förändringen av läraråtgången avseende 5-årsperioden utgör för yrkeslärare, lärare i husligt arbete, lärare i vårdyrken samt lärare i handels- och kontorsyrken resp. +360, —280, +380 och +40. Motsvarande förändringar för övriga lärarkrävande utbildningar inklusive lärarutbildning, vuxenutbildning och inrättandet av gymnasieinspektörstjänster beräknas här till 300 tjänster vad avser lärare i läroämnena.

Som tidigare nämnts har statistiska centralbyrån icke publicerat någon lärarstatistik senare än sammanställningarna från läsåret 1963/64. Uppgifter för här aktuellt läsår — 1965/66 — saknas med undantag för klasslärarna, som undersöktes hösten 1965 genom den s. k. snabbstatistiken. För övriga kategorier har beräkningar av lärarbristen utförts med utnyttjande av storleken av vakanserna läsåret 1963/64 exempelvis för adjunkter och lektorer (ca 33 %). Vid yrkesskolorna bygger motsvarande beräkning av bristen på lärare utan pedagogisk utbildning på SÖ:s undersökning våren 1965.

Det i detta sammanhang använda ordet lärarbrist är enligt skolöverstyrelsens uppfattning icke klart definierat. Bristen på lärare i ett ämne är sannolikt inte hävd på exempelvis vissa perifera orter, även om det råder jämvikt inom detta ämne för hela landet. Överstyrelsen anser att en utredning avseende lärarbristbegreppet och dess olika tolkningar skulle vara av stort värde.

Prognosinstitutet vid statistiska centralbyrån har för avsikt att under hösten 1966 presentera en lärarprognos avseende klasslärare och lärare i teoretiska läroämnena.

Av lärarutbildning, ej redovisad i LB 1967, förefinns vid de yrkespedagogiska instituten bl a följande totala utbildningskapacitet under läsåren 1965/66—1969/70:

Yrkeslärare	2 440
Yrkeslärare (speckl.)	420
Lärare i vårdyrken	450
Lärare i handelsyrken	512
Lärare i merkantila ämnen	125
Ämneslärare (gymnasieing.)	450
Ämneslärare (gymnasieek.)	380
Ämneslärare (15 veckors)	140
ADB-lärare	120

Den totala lärarbristen torde läsåret 1965/66 uppgå till 7 000 hela tjänster. Rekryteringsbehovet (brist + utvidgningsbehov + ersättningsbehov) för lärare i läroämnena under närmaste 5-årsperioden syns vara 9 000 lärartjänster. På lärarhögskolornas ämneslärarlinjer finns en utbildningskapacitet (jämför LB 1967) under motsvarande tidsperiod på 6 300 kandidater. Övriga eventuella lärarkandidater kan mottas vid praktiska lärarkurser, läsåret 1965/66 utbildades 900. Det bör därför betonas att utsläppet från universiteten av kandidater till läraryrket blir avgörande. Vissa beräkningar tyder på ett utsläpp av 1 100—1 700 i genomsnitt per år. Detta tillskott är för litet för att täcka bristen fram till läsåret 1970/71, varför pensionerade lärare m. fl. måste ännu några år utnyttjas för att ersätta vakanserna.

Med den utbildningskapacitet som finns angiven i LB 1967 kommer en klasslärarbrist att förefinns för folkskollärare under hela perioden. All-

mänt antas vid dessa beräkningar att verksamhetsgraden och övergången till yrket är av samma storleksordning som de av LUS angivna. Vidare har för tillskottet lärare icke antagits något bortfall från utbildningen. Behovet av folkskollärare är slutligen beroende — förutom av antalet klasser i grundskolan och folkskolan som skall undervisas av folkskollärare — av andelen ämneslärare på grundskolans högstadium som skall utgöras av vidareutbildade folkskollärare.

I »Skolväsendet» är ett avsnitt ägnat pedagogisk rationalisering inklusive pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete (s. 10—13).